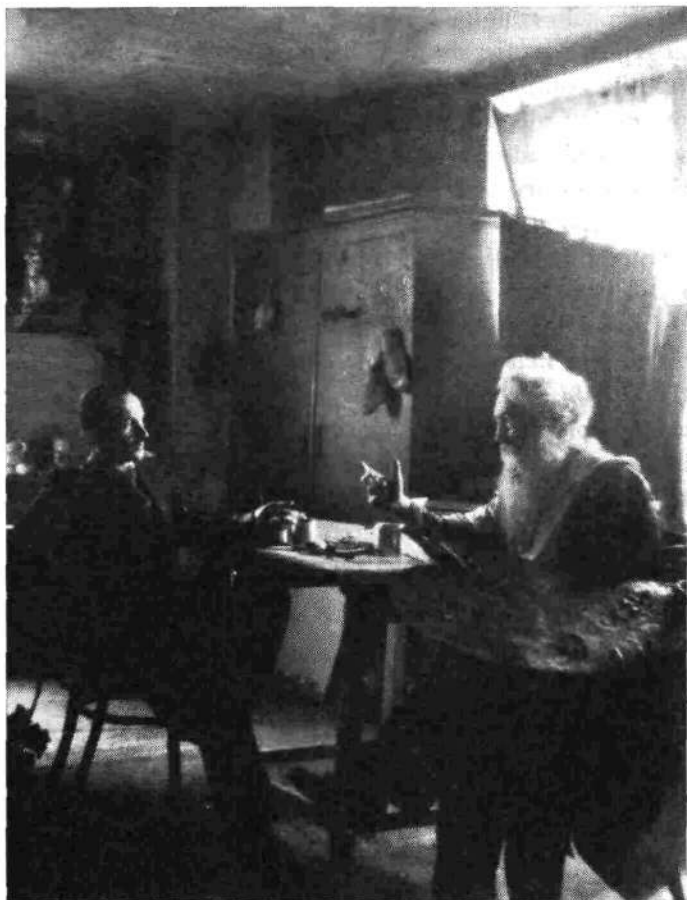

POGOVORI Z JAKOPIČEM

K stoletnici njegovega rojstva 12. aprila 1969

Anton Podbevšek

Z Jakopičem
v ateljeju
na Mirju
leta 1937

Zapiski pogovorov z Jakopičem se začno z letom 1920, ko sem skupaj z Jakcem organiziral v Novem mestu umetniške dneve: prvo pokrajinsko razstavo v Sloveniji pod Jakopičevim pokroviteljstvom, svoj in Jarčev literarni večer in Kogojev glasbeni popoldan. Zapiski segajo do Jakopičeve smrti leta 1943 oziroma do leta 1969. Vsa poglavja sestavljajo zvečine Jakopičeve izpovedi. V tekstu jih mnogokrat ločujejo presledki, ker niso nastajale naenkrat, temveč od časa do časa. »Nikar mi ne zamerite, če ne bom danes ali jutri za spomine. Tako zelo se jih bojim! Dopovedujem si: Saj ne gre zame! Gre za čisto drugega človeka, ki že davno ne živi več! A to mi nič ne pomaga! Že zaceljene rane se začno odpirati in potem sem še ob tisto moč, ki mi preostaja, da sploh živim. Nekoč pozneje se bova o vsem do kraja pogovorila.«

(Sanje o rablju, 1929.) Letnice, ko sem si izpovedi prvikrat zapisal, so navedene pod naslovom vsakega poglavja.

Rokopis: Pogovori z Jakopičem, z vso potrebno dokumentacijo, fotografijami in slikami pripravljam za objavo.

TRI SMRTI

1925

»Star pet let sem doživel dogodek, ob katerem sem začutil, da življenje ne obstoji le iz veselih prigod, temveč tudi iz žalostnih. Takrat je umiral moj dobri tovariš, triletni Franci Trtnik, po domače Razorčev, s katerim sem največ pretičal pri igrah. Ker je bilo malo upanja, da bi ozdravel, sem odšel k njemu po slovo.

Ležal je v mračni izbi, spremenjen, da sem ga komaj spoznal. Čeprav je imel hudo vročino in je tudi hropel, sva se objela in poljubila, oba z nedoumljivo zavestjo, da se ne bova nikdar več videla. Drug dan sem zvedel, da je izdihnil in da je dve uri za njim pobrala ista bolezen — davica — tudi Francijevo enoletno sestrico Marijo.«

Mnogo bolj se je devetletniku vtisnila v spomin smrt štiriindvajsetletnega brata Franceta. France je študiral v Gradcu za inženirja, prihajal pa je domov le o počitnicah. »Čudno se mi je zdelo, da nenadoma izgine in zopet pride. Želel sem, da bi se nikdar ne ločila, ker sem se izmed sester in bratov z njim najbolj razumel. Skoraj gotovo zato, ker je tudi on slikal. Morda se še spominjate dveh njegovih moških aktov iz leta 1869, ki sem vam jih bil pred leti pokazal? France je bil tudi strasten zbiratelj rimskega denarja, izkopanega na domačem vrtu na Mirju.

Spomladi leta 1878 je France zbolel za hitro jetiko in se vrnil domov — umret. Obiskoval sem ga v njegovi izbi na dvorišču, ki je živ ni več zapustil. Potrt sem gledal, kako je gorel od vročine, kako je kašljal, kako so ga zmagovale bolečine v prsih in plečih in kako naglo je hujšal. V njegovi sobi je bilo okno noč in dan odprto, da bi veliki vrt vplival na njegovo zdravljenje. Kajpa smo morali zapreti okno, če se je začela spuščati megla.

Stregla mu je sestra Rezika s tolikšno vnemo, da je še sama zbolela. Starši so jo nemudoma poslali v Gleichenberg pri Gradcu. V tem zdravilišču za tuberkulozne si je s težavo popravila zrahljano zdravje. Francetu pa niso pomagala nobena zdravila. Nekega junijskega jutra, ko sem še ležal, je mati stopila solznih oči v mojo sobo in mi povedala: »France je ob pol dveh zjutraj umrl.«

»Ves iz sebe sem se obrnil k zidu in bridko zajokal. Mati, sama najbolj tolažbe potrebna — s Francetom ji je umrl že četrti otrok — me je komaj nekoliko pomirila. Bil sem v oblasti nepojmljive groze, ki se je sčasoma umaknila stvarnemu gledanju na življenje okoli sebe. Kar sem prej temno slutil, sem zdaj vedel. Vse, kar živi, mora umreti. V tem spoznanju se je končala moja otroška doba.«

»Tri leta kasneje je izdihnila sedeminosemdesetletna stara mati Apolonija. Njena smrt pa me ni tako hudo prizadela kot bratova. Najbrž zato ne, ker je bila že zelo stara in ker se je njena bolezen vlekla več let brez posebnih motenj. Bolehala je na srcu in je večidel presedela v postelji. Nekega spomladanskega dne je mirno za zmerom zaspala.«

Pravil mi je:

»Že od prve smrti naprej me spremlja več velikih doživetij. Predvsem doživetje skrivnostnega spreminjanja. Do takrat sem opazoval spreminjanje zgolj v naravi, v glavnem v prepletanju svetlobe in teme. Potem sem ga začel opazovati tudi pri ljudeh, živalih, ptičih, drevju, travi, cvetju.«

»Preden je umrl moj triletni prijatelj, sem si goreče zaželel, da bi se vrnil čas, ko je bil še zdrav in sva se vživljala v igre, da sva na vse pozabila. Mati mi je morala z vso domiselnostjo dopovedovati, da to ni mogoče, jaz pa sem, kakor sem bil majhen, grenko občutil nepovratnost časa.«

»Ko se je po usodnem objemu in poljubu tudi mene lotila davica, ko me je v grlu čedalje bolj dušilo, da so bili starši pripravljeni tudi na mojo smrt, sem začutil prvikrat voljo do življenja. Ta volja me je rešila. Ta silna volja me še danes rešuje.«

»Naenkrat sem se zavedel, da ogroža smrt vse ljudi brez izjeme in da lahko vsak čas poseže med prijatelje in znance. Moja naklonjenost do vsega, kar živi, se je na moč večala, da sem kmalu občutil veliko ljubezen do vseh bitij, še posebej do zemlje, in do vsega stvarstva.«

»Do solz me gane, kadar se spomnim našega vrta, kjer so rasle čudovite cvetlice. Če sem le mogel, sem še zvečer smuknil tja, da jih še enkrat vidim v vsej njihovi lepoti. Nekoč me je mati zalotila, ko sem ravno klečal pred lilijami, obsejanimi od mesečine, in jih objemal.«

»Vselej imam v mislih smrt, saj mi je že v tistih letih darovala neomejeno svobodo. Pod njenim vplivom sem začel misliti — in slikati — in se kmalu znašel v neverjetnem nasprotju z duhom časa. Kajti večina ljudi ne misli samostojno, temveč sprejema brez pomisleka mnenja, ki jih vsiljujejo ,pastirji'.«

»Zame ni brez smrti nobene prave ljubezni, nobene prave svobode, nobenega pravega duha, nobene prave pravnote!«

»Brez smrti tudi ni ne pravega spoštovanja življenja ne pravega spoštovanja človeka!«

»Smrt življenje ohranjuje in ga dviga!«

»Na vsak način bom naslikal Himno smrti! V glavi jo že imam med najboljšimi slikami.«

ANA CZERNYJEVA

1927

V šolo na Zoisovem grabnu, ki so jo odprli leta 1875, ko je začel obiskovati prvi razred, je rad zahajal. Za učitelja razrednika je imel »srčno dobrega, rjavobradatega« Josipa Travnarja, ki je očetovsko ravnal z učenci in zato uspeh ni izostal. Kot odličnjak je od leta do leta razveseljeval starše, dokler ni prišel na realko.

»Realco sem že po nekaj mesecih obiskoval z največjim odporom.«

»Od tistih, s katerimi smo v harmonični zvezi, se damo poučevati, pri tistih, ki nam hočejo mehanično nekaj vtepti v glavo, se nam pa upre.«

»Moj življenjski element je bilo že od nekdaj medsebojno zaupanje. Kjer tega ni bilo, sem se kaj slabo počutil.«

»Za premnoge stvari se nisem mogel navdušiti, ker so bile zame skoraj brez vsake vrednosti.«

»Malokateri profesor bi nam mogel biti za zgled.«

»Šola bi morala spodbudno učinkovati na naš moralni kodeks. Učinkovala pa je pogubno!«

»Prva tri leta sem še vzdržal v šoli, četrto sem začel brez vednosti staršev izostajati od pouka. Vzrok so bile krivice, ki sem jih, morda preobčutljiv, težko prenašal.«

»Star štirinajst let sem se v četrti šoli zagledal v neko deklico v internatu. Čakal sem jo vsak dan pred poslopjem in jo zamaknjen občudoval. V isto deklico pa je bil zaljubljen še en dijak s krstnim imenom Rihard. Ta ji je poslal v spomin knjigo in se podpisal: Rihard. Knjigo je dobila v roke prednica in me šla tožit katehetu na realko. Poklican na odgovor, sem trdil, da nisem poslal nobene knjige.

»Kako se drznete tako nesramno lagati? To ste vendar vi pisali!«

»Ne, nisem!«

»Lažete!«

»Ni res!«

»Lažnivec!«

V tem trenutku se mi je zameglilo pred očmi. Zakričal sem:

»Jaz nisem lažnivec!«

In sem, drhteč od razburjenja, odšel hitrih korakov iz razreda.«

Hudo vznemirljiv je bil zanj tudi tale doživljaj:

Profesor kemije je podpiral sošolce, katerih starši so mu pošiljali darove, sošolcem tistih staršev, ki tega niso delali, je pa dajal slabe rede. Lovil jih je toliko časa, dokler ni zasledil, da nekje ne znajo. Pri tej tvarini je obstal in se norčeval iz njihove zadrege. Nekoč je ulovil tudi Jakopiča, ki ga je kemija zelo zanimala, da se je še več učil iz nje, kot je bilo treba. Tudi iz njega se je začel norčevati, kar ga je silno pogrelo.

»Vstal sem iz klopi z dvignjeno pestjo, on pa je zbežal iz razreda in se zatekel k ravnatelju. Ravnatelj je prišel z njim v razred in mi zagrozil: 'O tem bomo še govorili!' Ukrenil pa ni prav nič, gotovo zaradi tega, ker je uvidel, da je kriv bolj profesor kot pa jaz.«

»V šoli me je mikalo samo še risanje, ki ga je poučeval profesor Globočnik. Od njega nisem mogel veliko pridobiti, ker se je omejeval na šolsko snov. Tudi stari Jurij Tavčar mi ni mogel dosti koristiti. Ko so ga najeli starši, da bi me poučeval, je že čisto propadel. Izvrševal je menda le še izveske. Tavčar mi je kazal, kako se mešajo barve in kako se riše po predlogah. Za to učenje se nisem mogel ogreti. Že po enem letu sem se mu odpovedal in se nato sam izpopolnjeval, kakor sem vedel in znal.«

»Konec leta, v četrti šoli sem padel. Na pritisk staršev sem moral razred ponavljati.«

»V peti šoli sem namesto v realko znova odhajal na Barje, kjer sem se izročal sanjarijam. Spet sem padel in moral razred ponavljati.«

»Nosil sem strup v sebi od desetega do sedemnajstega leta. Naj sem se še tako trudil, nisem mogel pozabiti nanj! Skušal sem se razvedriti s športom: telovadil sem na drogu doma na dvorišču, vozil se s čolnom, ki so mi ga starši omislili, po Ljubljani, čim več plaval in se sončil, podil se na konju skoz Barje, kdaj pa kdaj se vozil z očetom in materjo v kočiji na Posavje, na Dolenjsko, na Notranjsko, vendar sem venomer, tudi kadar sem bil videti dobre volje, čutil, kako se mi strup pretaka po žilah!«

»Z Ano Czernyjevo, s svojo kasnejšo ženo, sem se seznanil v predpustu leta 1886, ko sem ponavljal peto šolo. Na povabilo prijatelja Edija sem se, našemljen v bajazza, udeležil domače zabave v korarski hiši nasproti knezoškofije. Ko so po plesu odložili maske, so se vsi začudili, ko so spoznali v meni študenta, ki je bil znan po samotarstvu in mračnosti. Vsa dekleta — tudi vseh pet Czernyjevih — so bila mnenja, da bi prijatelj lahko privedel na zabavo vsakega znanca, samo ne mene.

Pri Czernyjevih so pozimi prirejali vsako nedeljo popoldne domače zabave s plesom. Iz vljudnosti so vabili odslej tudi mene. Spočetka sem nerad prihajal, sčasoma pa mi je postala družba pri Czernyjevih nepogrešljiva. Preveč sem bil prepuščen sam sebi. Sestri sta hodili po svojih potih, z bratom Josipom, ki je obiskoval trgovsko šolo, sva si bila nekam oddaljena, oče in mati pa sta bila prezaposlena, da bi se posebej zanimala zame.«

»Razumela me je edinole mati, toda ne z razumom, s srcem!«

»Družba pri Czernyjevih je blagodejno vplivala name. Prej tih in zaprt vase sem postajal spet živahen. Ko smo o velikih počitnicah uprizorili pri Czernyjevih v Anini prireditvi neko igro po Krištofu Schmidu, sem za to igro izdelal kulise in skupaj z Ano tudi sam igral.«

»Ana je bila cerkvena pevka-altistka. Pela je na koru v stolnici pod vodstvom skladatelja Försterja, ki je bil tudi moj učitelj petja na realki.«

»Kot slikarstvo sem tudi glasbo vzljudil že v otroških letih. Pod streho očetove tovarne sem imel dolga leta razvrščene obročje od koles parizarjev in zvonil z njimi; dalo se je prav ubrano zvoniti. Sviral sem na piščalko, ki sem si jo sam izrezljal, in na flavto, igral sem pa tudi na citre. Skušal sem jih celo izpopolniti, a sem poskuse opustil, ko sem dognal, da nastaja iz njih neke vrste klavir. Glasba pa je še vedno ostala moja velika ljubezen, zlasti še ko mi je Ana začela igrati na klavirju skladbe velikih mojstrov.«

»Pri Czernyjevih so se mi šele prav odprla ušesa in duša.«

»Glasbeno izobrazena Ana me je začela uvajati v glasbeno literaturo. Ustavila se je pri komponistih romantike: pri Loeweju, Schubertu, Mendelssohnu in Schumannu, ker je želela, da bi pel. In res sem začel ob njenem spremljanju na klavirju peti — imel sem baje lep bariton — njihove, včasih zelo zahtevne pesmi, po katerih so zasloveli. Pozneje, zlasti na Dunaju, v Münchnu in Pragi sem spoznal vse pomembnejše komponiste od Johanna Sebastiana Bacha naprej. O Bachu bova še posebej govorila. Večkrat, kadar onemogel vstajam, zaslišim nepozabne melodije njegovih kantat s predstavami o smrti in o ločitvi od tega sveta.«

»Ani sem začel prinašati svoje slike na vpogled. Na vsaki sem prikazoval luč. Nekoč me je vprašala: »Ali boš imel zmerom zadaj prižgano svečo?« »Saj ni, kar poglej!« Slika je prikazovala ozko ulico, ki jo je razsvetljevala petrolejka.«

»V šesti šoli, 26. marca 1887, sem se z Ano zaročil.«

»Ani v čast sem tudi pesnikoval. Zvezek teh pesmi sem čez tri leta sežgal.«

»Za realko se nisem več zmenil. Tudi v šesti šoli sem padel. Razreda nisem ponavljal. Prepričal sem starše, da je najbolje zame, če postanem slikar.«

»Ana je istega leta končala učiteljsiše.«

NOVO RAZOČARANJE

1928

Starši so bili žalostni njegove odločitve. Eksistenca slovenskega slikarja se jim ni zdela prav nič vabljava. Rajši bi bili videli, da bi si izbral stvarnejši poklic, ki bi mu zagotovil dober zaslužek. Tudi sam si od obstanka slovenskega slikarja ni mogel dosti obetati. Saj je imel dovolj zgledov, v kako beraških razmerah so umetniki živeli.

O Janezu Wolfu mi je povedal: »Njegovo življenje je bilo poniževanje in garanje za vsakdanji kruh. Domovina ga ni potrebovala. Umrli je, ne da bi bili mogli dozoreti najlepši sadovi njegovega velikega talenta.«

Nič bolje se ni godilo drugim: Ivan Franke je slikal nekaj časa cerkvene slike, portrete in krajine, nato se je zatekel v profesorsko službo, da si je ohranil življenje. Poučeval je risanje na gimnaziji v Kranju in se ukvarjal z ribištvom, da so ga kmalu bolj poznali kot ribiča, ne pa kot slikarja. Kot strokovnjaka za ribištvo so ga visoko cenili tudi v tujini.

Leta 1887 je priobčeval v Ljubljanskem Zvonu spomine pod naslovom *Postillon d'amour*, že prej (1884) pa je objavil v isti reviji *Pogreb v indijskem oceanu* in še prej (1876) v Slovenskem Narodu *Popotne črtice o Kitajcih*. Leta 1873 je namreč potoval na prošnjo neke ruske kneginje na Kitajsko, da poišče njenega sina.

Jakopičev profesor France Globočnik je živel deset let na Madžarskem, kjer se je vzdrževal kot cerkveni slikar, portretist, akvarelist in miniaturist. Star štiriinštirideset let je tudi on klonil in si poiskal zatočišče v profesorski službi. Odslej je delal poskuse z — zrakoplovi. »V njegovem ateljeju so pogosto visele s stropa zgrbančene svilnate cunje, s katerimi smo imeli posebno veselje. Enkrat smo mu požgali ves balon, ker smo mu prilili preveč špirita.«¹

»Iz Globočnikovega humorja je bila čutiti vsa tragika njegovega življenja,« mi je pravil Jakopič. »Ob neki priliki se je obrnil k meni in me vprašal:

„Povejte mi, kaj je umetnost?“

„Umetnost je, če sliko dobro naslikam.“

„Molčite, vi nič ne veste! Umetnost je umetnost, od umetnosti umetniško znati živeti!“

Poleg teh dveh umetnikov so se revno preživljali predvsem kot cerkveni slikarji: Jurij Tavčar iz Ljubljane, Ivan Borovsky, Jurij Tavčar iz Idrije, Miroslav Tomc, Anton Jebačin in Simon Ogrin. Edino Ludovik Grilc, ki si ga je »usoda izbrala za simbol naše revščine«, je izvrševal povečini portrete ljubljanskih obrtnikov in trgovcev in tu in tam nalslikal pokrajino.

Sposobnejša od teh Wolfovih učencev sta se čutila bivša wolfovca Janez Šubic in Jurij Šubic. Oba sta zapustila domovino in si v tujini »postavila šotor«. Prvi je umrl kot profesor dekorativnega slikarstva v Kaiserslauternu, drugi v Raschwitzu, kjer je slikal sobe v gradu svojega znanca Keesa. Oba so pokopali na tujem.

Ni tedaj navduševal Jakopiča za slikarstvo gmotni položaj slovenskih umetnikov. »Postati slikar mi je ukazoval ogenj umetnosti, ki sem ga čutil v sebi. Moj cilj? Ustvariti slovensko umetnost! Kakšna naj bi bila? Izvirna! Nova!

¹ Ferdo Vesel.

»V meni je bil silen odpor proti slikarskemu izražanju tistega časa. Vse, kar so slovenski umetniki do takrat ustvarili, je bilo preneseno od drugod. Tu in tam opazimo sicer medle odseve domačega občutja pri nekaterih samoukih in pri nekaterih umetnikih, ki so imeli malo več moči v sebi, toda ti pojavi niso mogli odločilno vplivati na razvoj slovenske umetnosti.«

»Na Mirju sedim na griču pod košatim orehom. Sonce zahaja. Nebo žari oranžno. Mehak sijaj plava po zelenkastem nebu. Vijoličasto pada mrak na utrujeno zemljo. In glejte, iz močvirnih tal se začno dvigati lahne meglice. Kot bele pošasti plavajo in se objemajo in družijo čedalje gostejše, dokler ne zagrnejo ves svet v skrivnosten pajčolan. Takih prikazni in dogodkov nisem videl na nobeni sliki!«

»Nekateri so bili mnenja, da me je megla vodila v tako imenovani impresionizem in z njim v slovensko slikarstvo. Spregledali so, da odloča zmeraj in povsod edinole duša, ki je nekako vse.«

»Že od treh smrti naprej je živel v meni prizadevanje, ki sem ga pozneje v razgovoru z Jamo takole oblikoval: Išči prikazni življenja, to, kar se nam kaže, ne to, kar je!«

»Vedel sem, da bom moral trdo in naporno delati, da se priučim sredstev, s katerimi se bom lahko izražal.

Hokusai je na primer rekel:

„Pet let star sem se trudil prerisovati stvari. Kot petdesetletnik sem imel izgotovljenih že veliko risb, toda kar sem ustvaril pred svojimi sedemdesetimi leti, ni vredno besed. Šele s triinšedemdesetimi leti sem dobil nekaj pojma o pravi naravi zveri, rastlin, drevja, ptičev, rib in insektov. Potemtakem bom do osemdesetega leta toliko napredoval, da bom z devetdesetimi leti spoznal skrivnost stvari, s sto leti pa dosegel čudežno popolnost. Ko bom stodeset let star, bo šele vse, bodisi črta, bodisi pika, imelo življenje v sebi.“

Beethoven na smrtni postelji:

„Mislim, da sem šele na začetku.“

In Jean Paul:

„Tako mi je, kot da nisem še nič napisal.“

Da bi ga podprli v njegovem slikarskem prizadevanju, so mu starši izpraznili zahodni del skladišča na Mirju. V tem prostoru brez stropa in brez primerne svetlobe — edino okno je bilo obrnjeno na jug — se je z vso silo vrgel na delo.

»Komaj sem čakal, da bi mogel prikazati, kar se mi je porajalo v duši. Že od otroških let sem opazoval svetlobne pojave: kako se na primer skozi meglo prikažejo hiše. Toda naj sem se še tako trudil, da bi naslikal pokrajino v nekem stanju: v megli, soncu, dežju ali snegu, tedaj pod vplivom naravnega dogajanja, se mi to ni posrečilo.«

»Jeseni leta 1887 sem odpotoval na Dunaj, da bi se vpisal na akademijo. V tem času je Ana že poučevala na ljudski šoli v Medvodah.«

Preden se je lahko vpisal na akademijo, je moral opraviti sprejemni izpit. Starši so se zaradi tega izpita zelo vznemirjali. Vse preveč so imeli pred očmi zadnjih pet let njegovega šolanja na realki, kjer je skoraj čisto odrekel. Ali se bo zdaj, po vsem tem, kar so doživljali z njim, na akademiji vendar izkazal? Že doma so mu naročali, da jim mora takoj sporočiti, ali je izpit opravil ali ne, in tudi pismeno so ga pozvali, da jim čimprej piše. Hkrati so ga poučevali, kakšen mora biti. Ob branju teh vrstic se je moral nasmehniti: Kako malo poznajo starši svoje otroke! Pisma mu je pošiljala sestra Rezika v imenu staršev in v svojem.

Prvo pismo:

Ljubljana 21. oktobra 1887.

Dragi Rihard!

Hinko je prišel danes domov in nam povedal, da se kar dobro počutiš v velikem mestu Dunaju in da boš moral danes opraviti sprejemni izpit v risanju. Vsi se zanimamo zanj, zato nam čimprej sporoči, ali si dovršil risbo in ali je bila priznana. Sicer pa nam piši vse natančno, kako se počutiš, zlasti pa o šoli.

Kako ti Dunaj pravzaprav ugaja? Zdaj se gotovo še ne znajdeš, je pa tudi kontrast med tukaj in tam, kajne? In kako misliš o šoli? Seveda ne moreš sedaj še ničesar gotovega reči, vendar pa boš v nekaj mesecih že lahko presodil. Kakor mi je Hinko rekel, menda zelo mnogo zahtevajo.

Zdaj ko si na Dunaju sam sebi prepuščen, se moraš tudi po tem ravnati. Boječnosti in neodločnosti se moraš popolnoma odreči, se o vsaki stvari natanko prepričati in si prizadevati, da si boš ustvaril dobro in varno bodočnost. V šoli bodi marljiv in neustrašen ter uporabi ves čas za izobrazbo!

Drugo pismo:

Ljubljana 10. novembra 1887.

Dragi Rihard!

S koprneče pričakovanim pismom si starše in nas vse zelo razveselil, najbolj pa še s sporočilom, da je bila tvoja risba dobro sprejeta, kajti to nas je zelo skrbelo, ker si predstavljamo, da bodo v šoli veliko zahtevali.

Moral boš biti zares priden, da boš prvič šoli zadostil, drugič, da se boš tudi pripravil za izpit enoletnega prostovoljca.² Ker se starši zanimajo, ali si se že začel na to pripravljati, bodi tako dober in nam o tem piši. Sicer pa se navadi, da nam o šoli in o sebi čimbolj pogosto in izčrpno pišeš, ne da bi te morali na to posebej opozarjati. Mi zahtevamo od tebe to malenkost in tudi to, da boš tam marljiv in delaven, potem bo vse dobro.

² Enoletni prostovoljec je bil v bivši avstro-ogrski monarhiji častniški pripravnik.

Malo etikete si le moraš pridobiti — ta je v življenju potrebna, da se ne kažeš odbijajočega in neprijaznega — ni dobro imeti preveč poznanstev, toda brez prijateljev in znancev biti je po mojem mnenju vendarle nekoliko žalostno.

Nekaj presenetljivo novega je imelo naslednje pismo, ki tudi kaže, kako so ga Czernyjevi vzljubili.

Anino pismo:

Ljubljana 14. decembra 1887.

Moj edini zaklad!

Lahko si predstavljaš mojo bolečino, ko nam je ga. Arkova povedala, da ne smeš domov. Ne zaradi tega, ker te naj ne bi videla, sem bila tako obupana. Ah, jaz bi bila to prenesla, toda da tebi povzroče tako bol, to presega moje moči, tega ne morem prenesti. Predstavljam si, kako trpko te je to prizadelo. Toda, Rihard, prenesi to! Saj morda ne mislijo tako hudo. In če te morda nihče ne bi pričakoval doma, bije vendarle zate v domovini hrepeneče srce, ki bo od žalosti strto, če ne bo moglo na sveti večer blaženo utripati na tvojem.

Tem vrstam je njen brat Heinrich pripisal:

Slišal sem, da za božič ne boš prišel. Ta novica me je zelo vznemirila. Veš, dragi Rihard, tako sem se veselil, da prideš. Kajne, Jaka, prideš? Le pridi, dragi prijatelj! Tako rad te imam, tako rad! Tako lepo sem si zamislil, kako bova skupaj in te lepe sanje naj se razblinijo? Ne, ne, tega ne verjamem, vem, da nas imaš zelo rad, zato pa, ker nas imaš rad, nam tudi ne boš pokvaril veselja, le pridi, dragi Jaka!

Pridi, pridi, vsi čakamo nate, da te sprejmemo z odprtimi rokami! Saj ti si naš, ti si član naše družine, zato ne smeš manjkati! Božiča si pri nas brez Jakata ne moremo misliti! Pridi, predragi Jaka, pristrčno te prosim, le pridi! Ana je žalostna, zaradi tebe je mnogo jokala, piši takoj, da prideš, da ne bo končno še zbolela. Kajne da prideš? Vidim te, kako smehljaje rečeš: Da! Saj vem, nam nikoli ne rečeš: Ne! Tako te bomo imeli radi, pri nas ti bo domače! Če boš tu, se bo pač tudi tvoja mati veselila!

Iz tretjega pisma staršev je videti, da so zares sklenili, da mora ostati čez božične praznike na Dunaju. Tam naj bi študiral, ker pride »že tako proti veliki noči domov«.

Tretje pismo:

Ljubljana 19. decembra 1887.

Dragi Rihard!

Pepe Ti je pred nekaj dnevi pisal, ne da bi nam Ti do danes odgovoril. Oče in mati bi zelo rada videla, da bi bil marljivejši v pisanju.

Po nas se ne smeš zgledovati, kajti ne moreš si niti predstavljati, koliko dela imamo zdaj za praznike. Vsak dan odpošljemo več kot petdeset pisem, često tudi šestdeset ali sedemdeset, in lahko mi verjameš, da nikakor ne utegnem, da bi ti pisala.

Iz tvojega zadnjega pisma razberem, da enega mojega pisma nisi prejel. Pisala sem Ti več stvari, med drugim tudi, da starši niso zadovoljni, da bi sedaj prišel v Ljubljano. Komaj dva meseca si zdoma, komaj si se nekoliko privadil na tuje mesto, zdaj pa hočeš zopet priti iz reda! Oče in mati menita, da ostani sedaj tam, v tem času, ko boš imel počitnice, študiraj, zakaj nikoli ne pozabi, da boš moral napraviti še en izpit in da prideš že tako proti veliki noči domov, da boš napravil izpit ... Zdaj le tam ostani, mati ti bo nekaj poslala, da ne boš imel preveč žalostnih praznikov.

Upam, da boš tudi Ti uvidel, da je tokrat boljše, da ne prideš domov, zlasti ker velika noč ni več daleč, si pa komaj dva meseca zdoma.

Vsi Te pristrčno pozdravljamo in pričakujemo v najkrajšem času pismo od Tebe.

Doma so zaman čakali na njegov odgovor. Namesto pisma se je čez nekaj dni iznenada sam pojavil in na kratko povedal, da je prišel na počitnice, ker ne bo na Dunaju zaradi tega prav nič zamudil.

Tudi akademija ga je razočarala!

»Na akademijo sem prišel, da bi se — naučil umetnosti. Mislil sem si: Kakor ima otrok starše, da ga vodijo skoz življenje, tako so tudi ljudje, ki naučijo človeka umetnosti. Ta namen naj bi vendar umetniške šole imele!

Takih ljudi pa na Dunaju ni bilo.«

»Namesto da bi mi pokazali pot do umetnosti, so me poučevali v teoriji. Jaz pa sem hotel postati umetnik, ne pa vseznalec. Moral sem se siliti, da sem obiskoval predpisane predmete.«

»Jaz sem veliko hotel, drugi pa malo, v tem je bila razlika.«

»Bil sem vržen v življenje: tukaj si, zdaj pa živi, kakor veš in znaš!«

»Na akademiji je vladal akademizem, ki ni dovoljeval nobenega poleta.«

»Želel sem si pomoči, toda nihče mi ni pomagal. Vse sem moral dognati sam iz sebe. To je bila težka pot!«

Ko se je vrnil na Dunaj, je prejel pismo, ki ga je na novo opozarjalo, koliko je staršem do tega, da bi jim redno poročal o sebi. Ni jih navdajalo s skrbmi le njegovo šolanje na akademiji, temveč tudi njegovo ljubezensko razmerje z Ano, s katero je po njihovem mnenju vse preveč tičal skupaj. Pisali so mu tudi o epidemiji črnih koz. Kasneje je zvedel, da je bilo samo v Krakovem in Trnovem stosedeminštirideset mrličev.

Četrto pismo:

Ljubljana 22. januarja 1888.

Dragi Rihard!

Pred več dnevi sem Ti pisala in Te prosila, da nam pišeš, kako si potoval, kako se počutiš in kje sedaj stanuješ. Do danes nimamo še nobenega poročila o Tebi. Mati se žalosti nad tem, oče je nezadovoljen in mi vsi si delamo nepotrebne skrbi. Piši nam in potem bo zopet vse dobro. Toda piši mnogo in natančno! Zdaj moraš zamujeno nadoknaditi! Ali si slike že odposlal? Naredi nam tudi to malo veselje!

V soboto, to je včeraj, je mati imela god, proslavili bi ga dobro, če nas ne bi zadel hud udarec. Ljubljano je zelo prizadela epidemija koz. Vsak dan je mnogo bolnih in mrtvih. Naša pridna in zvesta Pavelnova Polonca, ki je bila več kot šestnajst let pri nas, je v petek ob devetih zvečer umrla za kozami. Revica je bila samo tri dni v postelji. Z njo izgubimo zelo mnogo, zakaj lahko rečem, da je skoraj nenadomestljiva. Mi smo do sedaj še vsi zdravi, Bog daj, da nas kaj podobnega več ne zadene!

PODOBA IN POLOŽAJ SLOVENSKE DELAVSKE MLADINE

Pavle Kogej

Danes se ne delimo več na delavce in uslužbence. Vsi smo delavci — vsak na svojem področju. Pri socioloških obravnavah pa vendar ne moremo stlačiti vse v en koš. Zaposlene lahko delimo v skupine po stopnji izobrazbe, po naravi dela, ki ga opravljajo, po višini osebnih dohodkov in podobno. Vse omenjene delitve so med seboj praviloma v precejšnji povezanosti.

Pod nazivom »delavska mladina« obravnavam v teh razmišljanjih ne-kvalificirane oziroma priučene delavce (polkvalificirani delavci), ki nimajo nobene šolske strokovne izobrazbe, in kvalificirane delavce, ki

